

Op zoek naar genade

Gesprekspapier over Ruth 2 voor de Amstelgemeente december 2020

De vorige keer zagen we in Ruth en Noömi twee verschillende levenshoudingen. Aan de ene kant was er Noömi – die door de realiteit van het leven – tot de conclusie gekomen was dat ze op haar eigen houtje op zoek moest naar geluk en naar identiteit. Ze schermde zich af en vereenzelvigde zichzelf met wat haar in haar leven was overkomen.

We maakten echter ook kennis met Ruth die zich aan de andere kant van het spectrum bevond. Ze koos ervoor om haar eigen thuis op te geven en in volmaakte kwetsbaarheid zich toe te wijden aan het welzijn van haar schoonmoeder. Ze verbond zich met huid en haar aan het lot van Noömi.

We lezen nu verder in hoofdstuk twee en dan komen we direct een derde persoon tegen: Boaz. Hij is een belangrijk man. Letterlijk staat er: machtig en krachtig. Zijn naam is trouwens veelzeggend: ‘Boaz’, dat wil zeggen ‘in wie kracht is’. Bovendien horen we dat deze man via Elimelech ook nog verwant is aan Noömi. De schrijver wekt zo bij ons als lezers gelijk de verwachting op dat deze man wel eens een grote rol kan gaan spelen.

-
- *Blik terug op de vorige bijeenkomst. Wat is je bijgebleven en welke vragen heb je nog?*
 - *Lees Ruth 2 en bespreek welke dingen opvallen en welke vragen er opkomen.*
-

Gesprek tussen Ruth en Noömi

Voordat Boaz aan bod komt zoomen we eerst in op Ruth en Noömi. Vers 2 vertelt van een kort gesprekje tussen Ruth en Noömi. Als je die woorden zo leest dan krijg je niet de indruk dat er veel veranderd is in de houding van Noömi. Ruth neemt initiatief, maar in plaats van dit dankbaar te aanvaarden, lijkt het wel alsof ze haar schouders erover ophaalt. ‘Doe dat maar, mijn dochter’. Het woordje ‘maar’ is erbij bedacht door de NBV en doet het lijken alsof Noömi op een lieflijke manier spreekt. Letterlijk vertaald zegt ze alleen maar: ‘ga, mijn dochter’. Alsof ze er zo snel mogelijk van af wil zijn. Eén ding is wel veranderd: Ruth is nu ‘dochter’ geworden. Ergens diep van binnen is er iets gebeurd waardoor Noömi haar heeft toegelaten in haar hart en haar familie.

In de woorden die Ruth gebruikt komen we opnieuw in aanraking met een sleutelwoord dat we in de vertaling we gebruiken helaas niet terugvinden. Ruth zegt tegen Noömi: ‘Ik zou graag naar het land willen gaan om aren te lezen bij iemand die me dat toestaat.’ Het gaat met name om het laatste gedeelte van deze zin. Als we de Hebreeuwse tekst op de voet volgen staat daar: *‘bij iemand in wiens ogen ik genade vind’*.

Ruth gebruikt deze woorden niet alleen hier, maar ook in vers 10 en vers 13, waar ze het woord richt tot Boaz. ‘Genade vinden in iemands ogen’ is blijkbaar een kenmerkend verlangen van Ruth.

Rechten en verdiensten

Waarom zijn deze woorden zo belangrijk? Omdat ze nog meer reliëf geven aan de levenshouding van Ruth waarvan we in het eerste hoofdstuk al iets hebben mogen zien. Laat ik het proberen uit te leggen door Ruth te contrasteren met Noömi en Boaz.

Noömi en haar recht

Noömi heeft zich tot nu toe in het boekje laten kennen als een vrouw die verbitterd is geraakt. Dat zeg ik overigens zonder haar te veroordelen, want ze heeft natuurlijk ook verschrikkelijk veel te

verstouwen gehad. Maar toch, ze was zo verbitterd dat ze zelfs die naam wilde dragen (1:20). In haar uitleg bij die naam liet ze ook iets zien van hoe ze tegen het leven en tegen God aankijkt. Ze zei: *‘De HEER heeft zich tegen mij gekeerd en de ontzagwekkende heeft mij kwaad gedaan’*. Die woorden verraden een Godsbeeld dat uitgaat van een godheid die volgens strikte regels werk. Als je je als mens netjes aan de regels houdt en de normen en waarden een beetje naleeft, dan heb je recht op een zekere mate van geluk. Krijg je dat geluk niet, dan word je onrechtvaardig behandeld en heb je alle recht om boos, verontwaardigd of bitter te zijn. Als je netjes leeft, maar je wordt geconfronteerd met leed, dan houdt God zich niet aan de regels. *‘De Ontzagwekkende heeft mij kwaad gedaan’*, zegt Noömi, met andere woorden, God heeft de morele orde doorkruist met Zijn verwerpelijke gedrag.

Ergens is dit een heel herkenbare levenshouding. Zeker voor ons in het Westen. En dan echt niet alleen voor christenen. In onze westerse samenlevingen zijn we als mensen steeds meer gaan geloven dat geluk een recht is dat we kunnen opeisen. We zijn steeds minder een samenleving van mensen die ieder hun verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor het geheel, maar in plaats daarvan een samenraapsel van mensen die ieder hun eigen rechten claimen om zelf geluk na te jagen en zich daarbij altijd spiegelen aan anderen die ogenschijnlijk meer hebben.

Het gevolg is dat we al snel de slachtofferrol op ons nemen. Als we menen recht te hebben op geluk, maar we krijgen het niet, dan voelen we ons tekort gedaan en verongelijkt. Dan hebben we iets of iemand nodig om de schuld te geven. Dan wentelen we ons in het gevoel miskend te zijn, worden we bitter en schermen we ons af van andere mensen die wel succesvol zijn, of die ons tekort gedaan hebben, of die er anders tegenaan kijken. Je ziet deze mechanismes terug in de huidige onverschilligheid ten aanzien van de politiek, de angst voor vreemdelingen, of de neiging om mensen met een andere mening finaal af te schrijven.

-
- *Vraag: Noömi heeft een godsbeeld waarin regels en ordening een belangrijke rol hebben. Met wat voor een godsbeeld ben jij grootgebracht? Hoe kijk je daar nu tegenaan? (N.B.: je hoeft niet kerkelijk opgevoed te zijn om toch een bepaald godsbeeld te hebben meegekregen)*
 - *Vraag: herken je het beeld van een samenleving van mensen die steeds minder verantwoordelijkheid nemen en steeds meer hun eigen rechten opeisen? Praat hier over door.*
-

Boaz en zijn loon

Op het eerste gezicht lijkt de levenshouding van Boaz diametraal anders te zijn dan die van Noömi. Boaz is een geslaagde herenboer, die desondanks oog heeft voor een arme een vreemde vrouw. Toch ligt zijn visie op God en op het leven niet zo ver van die van Noömi vandaan. Dat zie je goed aan zijn reactie op Ruth. Nadat hij haar in het oog gekregen heeft toont hij zich als iemand die bewogen is met het lot van Ruth en geeft hij haar bepaalde voorrechten die hij helemaal niet had hoeven geven. Als Ruth vervolgens vraagt waaraan ze dat te danken heeft, dan vertelt hij dat hij het hele verhaal van Noömi en Ruth gehoord heeft – niet één keer, maar herhaaldelijk – en dan sluit hij af met een mooie zegenwens: *‘Moge de HEER je daar rijkelijk voor belonen – de HEER de God van Israël onder wiens vleugels je een toevlucht hebt gezocht’*. Ook hier laat de NBV het nodige weg. Letterlijk zegt Boaz namelijk: *‘Moge de HEER je werk terugbetalen. Moge je loon volledig worden uitbetaald door de HEER, de God van Israël.’*

Deze woorden laten zien dat Boaz visie op het leven en op God een variatie is op die van Noömi. Misschien zou je het de ‘variant voor geslaagden in het leven’ kunnen noemen. Voor Boaz is het leven en is God een kwestie van ‘verdienen’ en is het geluk dat je overkomt een kwestie van ‘loon’ en ‘vergelding’. Zo zal hij misschien ook naar zijn eigen bevoorrechte positie hebben gekeken. Het is in elk geval een houding die je wel vaker herkent bij mensen die het goed getroffen hebben in dit leven: ze zien hun eigen succes toch vaak als alleen maar het logische gevolg van hun eigen handelen. Daarom kijken ze neer op slappelingen zonder initiatief en zonder moed en waarderen ze het als ze zien dat andere mensen risico’s durven nemen om hun geluk na te jagen. Dat laatste

zie je bij Boaz: hij is onder de indruk van de moed en daadkracht van Ruth de vreemdelinge en daarom toont hij zich zo welwillend.

Ondertussen lijkt Boaz ook in een ander opzicht op Noömi: hij hoeft zichzelf niet te geven en zich niet kwetsbaar op te stellen. Zijn welwillendheid en generositeit kost hem een paar korenhalmen en graankorrels extra, maar die kon hij toch wel missen. Zijn vrijgevigheid vraagt van hem geen waagstuk. Zoals een beetje geld overmaken aan een goed doel van ons ook geen diepe betrokkenheid vraagt.

-
- *Vraag: Boaz representeert de positieve keerzijde van Noömi's godsbeeld. Het is een levenshouding die we in Amsterdam ook veelvuldig tegenkomen. Wat spreekt je aan in deze houding? Wat staat je tegen? Wat is de zwakke plek van deze levenshouding?*
-

Het waagstuk van Ruth

Hoe anders is dat bij Ruth? Haar keuze om met Noömi mee te gaan was een regelrecht waagstuk. Maar ze deed het. Ze liet alles achter zich en ging mee. En nu ook weer: haar keuze om op het veld te gaan arenlezen was gewaagd. Als buitenlandse vrouw alleen, te midden van al die autochtonen. Dat bracht risico's met zich mee. Ze had er recht op om daar te zijn en aren te lezen – achter de maaiers achtergebleven korenaren oprapen –, maar dat neemt niet weg dat het een hachelijke onderneming was.

Het recht van vreemdelingen om aren te lezen op het veld achter de maaiers is stevig verankerd in de wet. We lezen ervan in Leviticus 19:9-10; 23:22; Deut. 24:19.

Niet voor niets moet Boaz tegen de mannen zeggen dat ze Ruth niet lastig moeten vallen. En later zegt Noömi het ook: blijf op Boaz' veld, want op andere velden word je misschien lastiggevallen. Je zou ook kunnen vertalen met 'aangerand'.

Opvallend trouwens dat Noömi de waarschuwing pas geeft als Ruth is teruggekeerd van het veld met positieve berichten. Het is alsof haar hart dan pas open gaat voor het lot van Ruth en ze vanaf dat moment ook bewogen is met haar schoondochter.

Anders dan Noömi en Boaz moet Ruth zich helemaal geven, maar in de woorden die ze kiest laat ze zien dat ze een totaal andere levenshouding heeft. Maar liefst drie keer gebruikt Ruth het woord 'genade' (vers 2, 10 en 13). Het leven en God zijn voor

haar geen wetmatigheden die strikt aan ons verwachtingspatroon voldoen door ons te belonen voor onze goede inzet, maar het woord 'genade' wijst op iets dat je niet in de vingers hebt, dat je gegeven moet worden, dat je 'bij toeval' (vers 3) op het spoor komt, zonder dat je kunt zeggen dat je het helemaal op eigen kracht gedaan hebt. Het leven en geluk is voor Ruth geen verdienste, maar een gave die je ontvangt. De woordkeuze van Ruth laat zien dat het leven voor haar iets wonderlijks is, dat God voor haar niet iemand is die je in de vingers hebt, maar dat Hij zich soms in zwijgen hult en soms op een verrassende manier laat zien.

Genade vinden – de verrassende goedheid van het leven, de verrassende goedheid van God – dat kan niet als je net als Noömi afschermt van het leven, of als je net als Boaz jezelf verschuilt achter je rijkdom, maar alleen als je jezelf geeft, als je kwetsbaar durft te worden, zoals Ruth hier doet. Jezus zal later zeggen: alleen als je je leven verliest kun je het behouden (Johannes 12:25).

Dat is wat Ruth hier doet. Ze staat niet op haar strepen, ze geeft niet hoog van zichzelf op, ze positioneert zich niet, ze claimt niet, ze eist niet, ze schreeuwt niet, maar ... ze zoekt *genade*. Door zichzelf te geven.

Let wel: het gaat er hier niet om dat je niet voor jezelf op mag komen, of dat je over jezelf heen moet laten lopen. Het goede nieuws is niet dat we allemaal watjes moeten worden die onszelf als

Ruth noemt zichzelf vers 13 in de oorspronkelijke tekst minder dan een dienaar van Boaz. In vers 10 zegt ze dat ze vreemdelinge is, maar ze gebruikt een apart woord. In plaats van het gebruikelijk woord te gebruiken, dat duidt op een vreemdeling met zekere rechten, gebruikt ze een bijzonder woord dat letterlijk vertaald betekent: 'iemand die gezien wordt'. Zeg maar: 'iemand die opvalt'. Zoals dragers van hoofddoekjes of djellaba's bij ons opvallen... en daarom met argwaan bekeken worden. In haar woordkeuze onderstreept ze haar kwetsbaarheid.

voetvegen moeten laten behandelen. Ruth was geen watje. Integendeel: het was eerder een geweldig sterke vrouw. Het vraagt geweldig veel moed om jezelf kwetsbaar te maken.

Het goede nieuws van het boekje Ruth is dat er in een wereld waarin mensen vaak met op zichzelf gericht op zoek zijn om hun eigen rechten te laten gelden, een wereld waarin mensen wanhopig worstelen om hun eigen geluk te verdienen, een wereld waarin we vastlopen in onze onmacht, dat er in die wereld een ander geluid klinkt en een andere levenshouding zichtbaar wordt: diepe vrede hoef je niet krampachtig verdienen en verdedigen, maar word je geschonken als je jezelf in kwetsbare liefde verbindt aan anderen. Dat vraagt geen kruiperige onderdanigheid, maar hoopvolle moed.

De vorige keer hebben we gezien dat Ruth een beeld is van Jezus zelf. Ook nu zien we in Ruth de contouren van Jezus zelf. Net als Ruth kwam Hij niet om Zijn rechten op te eisen of om als een dictator te commanderen, maar Hij koos ervoor in gevende liefde kwetsbaar te worden. Jezus belichaamde een nieuwe wereld waarin genade de toon aangeeft – diezelfde genade waar Ruth naar op zoek was. In zijn lijden en sterven zie we dat er voor deze genade in onze wereld geen plaats is. Maar tegelijk zien we in Zijn opstanding dat deze genade sterker is dan de machten van het kwaad en het onrecht. Dit leven van genade heeft de toekomst.

Iets dergelijk zien we bij Ruth: door haar kwetsbare overgave en zoektocht naar genade, opent ze de toekomst – niet alleen voor haarzelf – maar ook voor de bittere Noömi en de rijke Boaz. De toekomst gaat open waar mensen zoeken naar genade en zichzelf geven.

Zoals in Ruth iets zichtbaar werd van het goede nieuws van Jezus Christus, zo mag ook voor ons gelden, waar we in Zijn spoor onszelf geven. Soms zien we dan als Ruth op een verrassende manier de vruchten hiervan – in herstelde relaties, in genezen wonden uit het verleden, in recht dat gedaan wordt, in nieuwe hoop –, maar soms ontkiemt het zaad dat we zaaien pas wanneer we het zelf niet meer kunnen zien en zullen onze kinderen of onze opvolgers er pas van kunnen genieten. Soms zijn we ongeduldig en lijken we op kinderen die aan een ontkiemend plantje trekken om deze sneller te laten groeien, maar we moeten genade de tijd geven en ondertussen niet vergeten water te geven.

De vergelijking van kinderen die aan een plantje trekken om het sneller te laten groeien zijn ontleed aan de inspirerende rede van de voormalige Tsjechische president Vaclav Havel die hij uitgesproken heeft bij de aanvaarding van het lidmaatschap van de Franse 'académie des sciences morales et politiques'. In haar mooi uitleg van het boekje Ruth citeert Ellen van Wolde deze woorden uitgebreid. De tekst van de rede is te vinden via: <https://www.trouw.nl/nieuws/ik-was-gezwicht-voor-het-zo-vernietigende-ongeduld-b5ca6b79/>

Een ding wil het boekje Ruth ons leren: wanneer we net als Noömi en Boaz alles zien in het kader van rechten die we kunnen claimen en loon dat we kunnen verdienen, dan lopen we vroeger of later vast. Veel beter is het om genade te zoeken, en waar kun je deze beter vinden dan bij Hem die genade belichaamde: Jezus Christus.

-
- *Vraag: wat roept de houding van Ruth bij je op? Wat spreekt je aan in deze houding? Wat staat je tegen?*
 - *Vraag: Kun je meer voorbeelden bedenken van mensen die zich – net als Ruth – in liefde gegeven hebben? Wat was hun geheim?*
 - *Het personage Ruth wijst vooruit naar Jezus Christus: op welke manier is Hij belangrijk voor jou?*
 - *Vraag: op welke manier en aan wie kun jij jezelf geven?*
-